

รูปแบบการสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยใช้ Active Learning เป็นฐาน

A model for teaching morality in schools using Active Learning as a base

พระสิริโชติ สิริปณฺโญ (บุญปก)

Phra Sirichot Siripakko (Boonpok)

พระครูวาปีจันทคุณ

Pharkhru Vapeechanthakhun

ไพฑูรย์ สวนมะไฟ

Phaitoon Suanmafai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-Mail: toonmcu101@gmail.com

Received: 25 June 2024; Revised: 24 December 2024; Accepted: 24 December 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพการเรียนการสอนศีลธรรมในโรงเรียนในปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยใช้ Active Learning เป็นฐาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม นำมาเสนองานวิจัยในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

การสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน พระสอนศีลธรรมได้ทำการสอนแบบบรรยาย และยกตัวอย่างประกอบบ้าง การสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีรูปแบบการรวมชั้นเรียนทุกชั้นมาไว้ในชั่วโมงสุดท้ายของสัปดาห์ (Home Room) แล้วทำการสอนแบบใช้กิจกรรมสวดมนต์นั่งสมาธิและบรรยายธรรม กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning คือ กระบวนการที่เน้นผู้เรียนเป็นหลัก ไม่บังคับหรือยึดเยียดความรู้ ไม่เน้นการบรรยาย แต่เป็นการจัดกระบวนการ หรือทำกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ทำให้ผู้เรียนได้ตระหนักรู้จากภายในสู่ภายนอก เพื่อให้เกิดคุณค่าการเรียนรู้อย่างแท้จริง รูปแบบการสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยใช้ Active Learning เป็นฐาน เป็นการสอนแบบบูรณาการไตรสิกขา คือ การสอนในคาบนั้นๆ พระสอนศีลธรรมจะต้องออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ใช้ ศีล สมาธิ ปัญญา หรือได้ใช้กาย ได้ใช้จิตใจ และได้ใช้ความคิด ในการเรียนคาบนั้นๆ ซึ่งจากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการเล่นหรือการทำกิจกรรม 2) ขั้นตอนการถอดบทเรียนและนำเสนอทั้งในกลุ่มย่อยและหน้าชั้น 3) ขั้นตอนของการสรุปเนื้อหาสาระข้อธรรมที่นำมาสอนในครั้งนั้นๆ ถ้าหากพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำเอารูปแบบการสอนศีลธรรมโดยใช้ Active Learning เป็นฐาน ไปปรับหรือประยุกต์ใช้ ก็จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีมากขึ้น นักเรียนก็จะสามารถเข้าใจและเข้าถึงข้อธรรมข้อธรรมนั้นๆ ได้ดีกว่าการสอนแบบบรรยาย

คำสำคัญ: การสอนศีลธรรม, แอคทีฟ เลิร์นนิ่ง, ไตรสิกขา

Abstract

This research article has 3 objectives: 1) to study the current state of morality teaching in schools, 2) to study the Active Learning learning-teaching process, and 3) to present a model of morality teaching in schools using Active Learning as a base. This is a qualitative research by studying data from documents and fieldwork and presenting the research in a descriptive analysis.

The results of the research found that:

The monks teach morality by lecturing by citing a particular Dhamma and explaining its meaning to the students and giving some examples. Furthermore, morality teaching in schools still takes the form of combining all classes in the last hour of the week (Home Room) and teaching by using activities such as chanting, meditation, and sermons. The Active Learning learning-teaching process is a process that focuses on the learners, does not force or cram knowledge into their heads, does not emphasize lecturing, but rather organizes learning processes or activities that take the learners to encounter a state that awakens or makes them realize from the inside out in order to create true learning value. The model of moral teaching in schools using Active Learning as a base is an integrated teaching of the Ti-sikkha, which is teaching in that period. The monks teaching morality must design activities for students to use morality, concentration, wisdom, or use their bodies, minds, and thoughts in that period. From the research study, it can be summarized into 3 steps: 1) the playing or activity step, 2) the debriefing step and presentation in both small groups and in front of the class, 3) the step of summarizing the content of the Dharma that was taught that time. If the monks teaching morality in schools use the model of moral teaching using Active Learning as a base to adjust or apply, it will result in greater efficiency in teaching Buddhism. Students will be able to understand and access the meaning of Dhamma.

Keywords: Teaching morality, Active Learning, Ti-sikkhā

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้แผ่ไปสู่วิถีชีวิตของมนุษย์ จนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันได้อย่างแนบแน่นทุกยุคทุกสมัยตั้งแต่ครั้งสมัยพุทธกาล ตลอดจนกระทั่งสมัยกาลปัจจุบันพระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในการอบรมสั่งสอนศีลธรรมปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรม พัฒนากล่อมเกลาจิตใจสร้างทัศนคติและค่านิยมที่ดีต่อวัฒนธรรมไทย ให้เกิดประโยชน์สุขแก่เหล่าชนทั้งหลายตลอดมาสมดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสโอวาทแก่พระสงฆ์ทั้งหลายที่ส่งออกประกาศพระพุทธศาสนาว่า "ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลายโดยใช้หลักธรรมที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงโอวาทเป็นแนวทางสำหรับการเดินทางไปเผยแผ่

พระพุทธศาสนาในทิศต่าง ๆ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายในสังคมชมพูทวีป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551) จนปรากฏว่าได้รับการยอมรับนับถือเป็นสรณะที่ยึดเหนี่ยวจิตใจจากจำนวนน้อยกลายเป็นจำนวนมากจนแผ่ขยาย และเจริญรุ่งเรืองมั่นคงเป็นอย่างมากในชมพูทวีปเพราะอาศัยหลักการ วิธีการ และอุดมการณ์ที่พระองค์ทรงประทานให้และแม้พระพุทธเจ้าเองก็ทรงปฏิบัติตามหลักนี้เช่นกันในการเผยแผ่เรียกว่าเป็นพุทธวิธีที่อยู่ในกรอบของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งกลายเป็นแนวทางที่สำคัญให้เหล่าพระสาวกทั้งในสมัยพุทธกาล จวบจนยุคปัจจุบันได้ศึกษาประพฤติปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าทรงโอวาทสั่งสอนและประพฤติปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างไว้ให้เหล่าพระสงฆ์สาวกรุ่นหลัง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

อย่างไรก็ตาม เมื่อกาลเวลาผันผ่านไปแม้ว่าพระสงฆ์สาวกรุ่นหลัง ๆ จะยึดมั่นในแนวทางที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้วางเอาไว้ ตลอดทั้งเหล่าพระอริยสาวกทั้งหลายก็ได้ปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่างที่ดี (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกแล้วก็ตามที่แต่ทว่ากระทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแนวทางที่เคยมีมานั้นกลับไม่ง่ายเลย เพราะเหตุแห่งยุคสมัยที่ผันเปลี่ยนตามกาลเวลา เมื่อความเจริญทางด้านเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น วิถีชีวิตของคนก็แปรเปลี่ยนไป จึงทำให้พระสงฆ์สาวกรุ่นหลังนั้นจำเป็นต้องปรับตัว และทำงานเผยแผ่เชิงรุกมากขึ้น โดยต้องรู้จักประยุกต์ใช้การสื่อสารเพื่อทำหน้าที่ในการเผยแผ่ได้อย่างเหมาะสม และกลมกลืนไปกับสังคมสมัยใหม่ เพราะสมัยก่อนพระพุทธเจ้า และพระสงฆ์สาวกเดินทางด้วยเท้าเปล่าเพื่อจาริกไปทำการเผยแผ่ แต่สมัยปัจจุบันเราอาจจะนั่งที่ห้องแล้วทำ การเผยแผ่ก็ยังสามารถกระทำ ได้ เพราะปัจจุบันนี้สังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตมาก การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงจำเป็นต้องพยายามปรับ และเปลี่ยนหรือประยุกต์เข้ากับสังคมสมัยใหม่มากขึ้น ซึ่งประเทศไทยในอดีตที่พุทธศาสนิกชนทุกรุ่นทุกวัยจะสนใจ ใส่ใจ เข้าวัดให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรมตามกาลอันสมควร หรือแม้กระทั่งสันทนาธรรมตามกาลอันสมควรเพราะคนไทยสมัยอดีตนั้นจะมีวันหยุดราชการ หรือหยุดทำงาน ในวันโกน และวันพระทำให้มีเวลา มีโอกาส และมีความสะดวกต่อการศึกษา และปฏิบัติตามหลักของพุทธศาสนิกชนที่ดีผดกับปัจจุบันที่สังคมไทย โดยเฉพาะพุทธศาสนิกชนนั้นไม่ได้หยุดราชการ หรือหยุดงานในวันโกนและวันพระอีกต่อไปแล้ว ทำให้เป็นการยาก และลำบากต่อการมาศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนในฐานะของพุทธศาสนิกชนเช่นเคยเป็นมาครั้งแต่สมัยอดีต

เพราะเหตุนี้จึงกลายเป็นปัญหาใหญ่ของพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน เพราะเมื่อพุทธศาสนิกชนไม่มีโอกาสศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอน และปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอน ในฐานะของพุทธศาสนิกชนที่ดี ดังที่เคยเป็นมาแต่อดีตแล้ว ย่อมทำให้วิถีชีวิตแบบชาวพุทธนั้นเริ่มเปลี่ยนไปในทางลบ คือ ค่อยๆ ห่างเหิน ห่างไกลจากการศึกษา จากการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนเหมือนในอดีต โดยเฉพาะในสังคมยุคปัจจุบันเรื่องของ การศึกษา การปฏิบัติ ตลอดทั้งเรื่องวิถีชีวิต จารีตประเพณี วัฒนธรรม ก็เริ่มที่จะค่อยๆ จางหาย และเลือนหายไปจากสังคมไทยสมัยใหม่ เพื่อที่จะรักษาพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นในเรื่องของการศึกษาแก่เด็กเยาวชนเป็นหลัก ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา เพราะการศึกษา คือ รากเหง้าแห่งความมีสติปัญญาในทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้กรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกระทรวงในการดำเนินงานด้านศาสนา โดยมีหน้าที่ทำนุบำรุง ส่งเสริม และให้ความอุปถัมภ์คุ้มครองกิจการด้านพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่นๆ ที่ทางราชการรับรอง ส่งเสริมพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม ส่งเสริมความเข้าใจอันดี และสร้างความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งดำเนินการเพื่อให้คนไทยนำหลักธรรมของศาสนาไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ตระหนักดีว่าในวิถีชีวิตของคนไทยมีความผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อ และหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นปูชนียบุคคลที่มีบทบาทในการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนา และ

เสริมสร้างคุณค่าทางจิตใจให้แก่ประชาชนสืบต่ออย่างหนาแน่นในรากฐานทางวัฒนธรรมของไทย แต่การนำหลักธรรมทางการศึกษาถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนา ถ้าระบบการศึกษาดี การเรียนการสอนดี การพัฒนาที่ดีตาม บุคลากร ประชากร ก็จะพร้อมที่จะพัฒนา และมีคุณภาพตามมา ปัญหาสังคมต่างๆ ก็จะลดน้อยถอยลงตามลำดับ ระบบการศึกษาของสังคมเรา ถือว่าดีไม่น้อยกว่าหลายๆ ประเทศ แต่ก็ยังห่างไกลจากประเทศที่มีระบบการศึกษาที่ดี เช่น ฟินแลนด์ หรือ สิงคโปร์ เป็นต้น

ดังนั้นจึงนับว่าเป็นงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกที่สำคัญอย่างยิ่งเพราะสอดคล้องกับทางคณะสงฆ์ที่มีนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการให้พระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถภายในวัดทุ่งครุไปสอนหนังสือวิชาพระพุทธศาสนาให้นักเรียน และทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียนวัดทุ่งครุมาตลอด อีกทั้งพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยังมีบทบาทที่สำคัญต่อการทำหน้าที่ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาให้แก่ข้าราชการ และประชาชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการทำวิจัยเรื่องการศึกษารูปแบบการสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยใช้ ACTIVE LEARNING เป็นฐาน โดยวิจัยในกรณีศึกษาของได้แก่ โรงเรียน 4 โรงเรียน จาก 4 ภาคของประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันมีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน นักเรียน 4 ช่วงชั้น ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 อันเป็นเหตุให้เกิดแนวคิดการนำรูปแบบการสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยใช้ ACTIVE LEARNING เป็นฐาน

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยใช้ ACTIVE LEARNING เป็นฐาน ที่เหมาะสมและส่งผลดีที่สุดให้เกิดการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ต่อนักเรียน และได้มีการนำกิจกรรมทางศาสนามาบูรณาการ โดยมีการสอดแทรกหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาผลสัมฤทธิ์ต่อนักเรียนพร้อมทั้งยังได้ทำหน้าที่การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือเผยแผ่พุทธธรรมให้แก่ประชาชนทั่วไปให้สามารถนำพุทธธรรมไปใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้จะทำให้สามารถนำรูปแบบการเผยแผ่ของพระพุทเจ้าและพระสาวกมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นแนวทางในการนำมาประพฤติปฏิบัติและนำมาใช้ในการประกาศธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไปในอนาคตสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการเรียนการสอนศีลธรรมในโรงเรียนในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยใช้ Active Learning เป็นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผู้ศึกษาวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดเป็นคำถามในการวิจัย จากนั้นจึงได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามแบบสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สำหรับประชากรผู้ให้ข้อมูล โดยมีเนื้อหาสำคัญ เช่น ความเป็นมา แนวคิด หลักการ รูปแบบการสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยใช้ Active Learning เป็นฐาน จำนวน 27 รูป/คน

โดยมีเครื่องมือในการศึกษา ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการวิจัย สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาเชิงเอกสารและการศึกษาภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ

คือ รูปแบบการสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยใช้ Active Learning เป็นฐาน ทั้งนี้จะเน้นการนำผลการวิจัยมาเผยแพร่ต่อสาธารณชนได้ทราบและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นต่อไป

ผลการวิจัย

1. สภาพการเรียนรู้การสอนศีลธรรมในโรงเรียนในปัจจุบัน

สภาพการสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน พระสอนศีลธรรมเข้าไปมีส่วนสร้างเสริมให้นักเรียน ได้มีโอกาสเรียนรู้ และเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากขึ้น ผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ โดยกิจกรรมต่างๆ ที่ทำนั้น ล้วนแล้วแต่มีความสอดคล้องกับการเรียนการสอนในคาบเรียนวิชาพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ในปัจจุบันมีลักษณะตั้งรับคือการสอนการ แสดงธรรมะในวันพระ และกิจกรรมทางศาสนาอยู่ในวัดเป็นส่วนใหญ่ แต่ในปัจจุบันยุคโลกาภิวัตน์อยู่ในยุคการแข่งขัน พระพุทธศาสนาจะเผยแผ่แบบเชิงรับไม่ได้ ต้องมีเชิงรุกด้วย การเผยแผ่เชิงรุกที่ พระสงฆ์ต้องดำเนินการไปพร้อมกับการเผยแผ่เชิงรับคือการสื่อสารการเผยแผ่ในพระพุทธศาสนา

2. กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning

แนวการสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยใช้ Active Learning เป็นฐาน ทำให้คณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีนโยบาย มีหลักการ มีเป้าหมายที่ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้วยการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ทำให้ในปัจจุบันมีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เข้าไปทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกในสถานศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศมากมายการศึกษาสงเคราะห์จึงนับเป็นรากฐานที่สำคัญของพระพุทธศาสนา โดยมีการวางแผนจัดการองค์กร บริหารบุคคล อำนาจการ และกำกับดูแล ให้เกิดการปฏิบัติ คือการศึกษาพระพุทธศาสนาให้เกิดการปฏิบัติคือการทำกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา ในลักษณะที่ได้ประยุกต์เอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระพุทธเจ้าตลอดทั้งพระสาวกในสมัยพุทธกาล และสมัยปัจจุบันมาใช้กับกลุ่มเป้าหมายนอกจากนี้การประยุกต์วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจะพบว่ามี การนำสื่อ นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเรียนการสอน และการทำกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนมีความสนใจใฝ่เรียนรู้ ซึ่งสามารถสรุปประมวลออกมาในรูปแบบ ของ 5 ส. คือ ให้เกิดความสุข สงบ สาระ สำนึก และสร้างสรรค์ ซึ่งผลสรุปก็คือสามารถทำให้กลุ่มเป้าหมายมีศีล สมาธิ และปัญญา ตามหลักไตรสิกขา หรือหลักการศึกษาศาของพระพุทธศาสนา จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นคณะผู้บริหารโรงเรียน ครู และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปรากฏว่า ได้ให้ข้อมูลเป็นในทิศทางเดียวกันว่า จากการเรียนการสอน และการทำกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นที่น่ายินดี และพึงพอใจอย่างมากในการทำ งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เพราะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความรู้ความสามารถที่หลากหลาย มีทักษะในการสอน หรือการฝึกอบรมเด็กนักเรียนเป็นอย่างดีโดยเฉพาะการใช้สื่อนวัตกรรมใหม่ๆ มาช่วยในการเรียนการสอน รวมทั้งมีความเอาใจใส่ มีความรับผิดชอบต่อนักเรียนที่การเรียนการสอน และการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างดี ทั้งนี้การประยุกต์การเรียนการสอน และการทำกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียนของพระสอนศีลธรรมนั้น เป็นผลที่เกิดจากการประสานงานรุก ร่วมมือ กับทางคณะผู้บริหารโรงเรียนกับคณะคุณครู รวมทั้งได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากคณะสงฆ์และคณะอุบาสกอุบาสิกาจนทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประสบความสำเร็จ

3. รูปแบบการสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยใช้ Active Learning เป็นฐาน

รูปแบบการสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยใช้ Active Learning เป็นฐาน ทำให้คณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีนโยบาย มีหลักการ มีเป้าหมายที่ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้วยการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

ไทยในปัจจุบัน ทำให้ในปัจจุบันมีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เข้าไปทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกในสถานศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศมากมายการศึกษาสงเคราะห์จึงนับเป็นรากฐานที่สำคัญของพระพุทธศาสนา โดยมีการวางแผนจัดการองค์กร บริหาร บุคคล อำนาจการ และกำกับดูแล ให้เกิดการปรีดีคือการศึกษาพระพุทธศาสนา ให้เกิดการปฏิบัติคือการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา ในลักษณะที่ได้ประยุกต์เอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระพุทธเจ้าตลอดทั้งพระสาวกในสมัยพุทธกาล และสมัยปัจจุบันมาใช้กับกลุ่มเป้าหมายนอกจากนี้การประยุกต์วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจะพบว่ามี การนำสื่อ นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเรียนการสอน และการทำกิจกรรมต่างๆทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนมีความสนใจใฝ่เรียนรู้ ซึ่งสามารถสรุปประมวลออกมาในรูปแบบ ของ 5 ส. คือ ให้เกิดความสุข สงบ สาระ สำนึก และสร้างสรรค์ ซึ่งผลสรุปก็คือสามารถทำให้กลุ่มเป้าหมายมีศีล สมาธิ และปัญญา ตามหลักไตรสิกขา หรือหลักการศึกษาของพระพุทธศาสนา จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นคณะผู้บริหารโรงเรียน ครู และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปรากฏว่า ได้ให้ข้อมูลเป็นในทิศทางเดียวกันว่า จากการเรียนการสอน และการทำกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นที่น่ายินดี และพึงพอใจอย่างมากในการทำ งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เพราะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดทุ่งครุ มีความรู้ความสามารถที่หลากหลาย มีทักษะในการสอน หรือการฝึกอบรมเด็กนักเรียนเป็นอย่างดีโดยเฉพาะการใช้สื่อนวัตกรรมใหม่ๆ มาช่วยในการเรียนการสอน รวมทั้งมีความเอาใจใส่ มีความรับผิดชอบต่อการเรียนการสอน และการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างดี ทั้งนี้การประยุกต์การเรียนการสอน และการทำกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน

อภิปรายผล

พระพุทธเจ้าทรงมีหลักในการสื่อสารกับบุคคลทั่วไป แบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ ก) เกี่ยวกับเรื่องการสอน ได้แก่ สอนจากสิ่งที่รู้ เห็น เข้าใจง่าย ไปสู่สิ่งที่รู้ เห็น เข้าใจยาก สอนเนื้อหาที่ลุ่มลึก ยาก ลงไปตามลำดับขั้น, ฟังสอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง สอนตรงเนื้อหาเป็นต้น ข) เกี่ยวกับตัวของผู้เรียน ได้แก่ รู้ค่านึง และสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคลเช่น ค่านึงถึงจรีต 6 และบุคคล 4 เหล่า ปรับวิธีสอนให้เหมาะสมแก่บุคคล สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตัวเอง เป็นต้น ค) เกี่ยวกับตัวการสอน การเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญมาก การเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยให้การสอนสำเร็จได้ผลดี การสร้างบรรยากาศการสอนให้ปลอดภัย โปร่ง เฟลิดเฟลิน ไม่ตึงเครียด และให้เกียรติแก่ผู้เรียน เป็นต้น และลีลาการสอนแบบต่างๆ สอดคล้องกับ พระมหาพิทักษ์ สีนาลาด (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน” พบว่า การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนได้ประสบปัญหา และอุปสรรคที่สำคัญคือ ปัญหาจากนโยบายการศึกษาของรัฐ เป็นผลจากการที่รัฐได้ปฏิรูปการศึกษาเป็นเหตุให้วิชาพระพุทธศาสนา ถูกลดบทบาท และเกือบจะถูกตัดออกไปจากระบบการศึกษาไทย นั่นก็หมายความว่ารัฐเองให้ความสำคัญแก่พระพุทธศานาน้อยถึงน้อยมาก รัฐมุ่งพัฒนาคนให้เก่งมากกว่าเป็นคนดี การจัดการเรียนการสอนเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาเป็นเพียงหน่วยย่อยหนึ่งของการเรียนรู้เท่านั้น ปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียน ปัญหานี้เป็นผลจากปัญหาข้างต้น เนื่องจากสถานศึกษาต้องจัดการศึกษาตามนโยบายของรัฐ และรัฐให้ได้อำนาจในการจัดการศึกษาแก่สถานศึกษาอย่างอิสระ การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาจึงมีความหลากหลายในการปฏิบัติมากบ้างน้อยบ้าง ส่วนครูผู้สอนก็ขาดความรู้ความชำนาญ และประสบการณ์ทางพระพุทธศาสนา จึงทำให้ครูส่วนใหญ่ต้องสอนไปตามเนื้อหาสาระของหลักสูตรด้วยเวลาที่จำกัด และหลักสูตรก็ยังไม่เหมาะสมกับช่วงวัยของนักเรียน เพราะมีเนื้อหาที่น่าสนใจ ยาก และซ้ำซ้อน การเรียนการสอนแบบบูรณาการจึงไม่เกิดขึ้น เป็นเหตุให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย และมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนส่วนใหญ่คิดว่าการ

เรียนวิชาพระพุทธศาสนาไม่มีประโยชน์ในการนำไปใช้ในการสอบในระดับที่สูงขึ้น หรือการนำไปใช้เพื่อประกอบอาชีพ จึงมองไม่เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาด้วยจิตสำนึกที่ดี ปัญหาทั้งหมดเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขทั้งระบบ เพราะเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน รัฐต้องให้ความสำคัญแก่วิชาพระพุทธศาสนาในระบบการศึกษา เพื่อให้นักเรียนมีความสนใจ และมีทัศนคติที่ดี นั่นก็หมายความว่า ครูผู้สอนต้องมีความรู้ และมีความชำนาญ สามารถทำให้ผู้เรียนรู้สึกสนุก และมองเห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนาที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

รูปแบบการสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยใช้ Active Learning เป็นฐาน มีนโยบาย เป้าหมาย หลักการ แผนการ และวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายร่วมกัน ด้วยการนำธรรมะเข้าสู่เด็กและเยาวชน โดยนำแนวทางพุทธวิธีการบริหารจัดการแบบพระพุทธเจ้าเพื่อให้งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด โดยการวางแผนจัดการองค์กร บริหารบุคคล อำนาจการและกำกับดูแลให้เกิดการปฎิบัติ เกิดการปฏิบัติ และนำมาประยุกต์เข้ากับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา รวมถึงการนำพุทธวิธีการบริหารประกอบด้วย (1) พุทธวิธีในการวางแผน (2) พุทธวิธีในการจัดองค์กร (3) พุทธวิธีในการบริหารงานบุคคล (4) พุทธวิธีในการอำนาจการ (5) พุทธวิธีในการกำกับดูแลคณะสงฆ์ ดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกในหลายๆด้านมาใช้กับกลุ่มเป้าหมายให้เกิดความสนุก สงบ สาระ สำนึก และสร้างสรรค์ ทำให้กลุ่มเป้าหมายมีศีล สมาธิ และปัญญา ตามหลักไตรสิกขา สอดคล้องกับ อรรถพล อนันตวรสกุล (2539) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาสภาพ และปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา” พบว่า 1) สภาพการเรียนการสอน พบว่า ครูส่วนใหญ่สมัครใจสอนมีความพึงพอใจ และภูมิใจที่ได้รับเลือกให้สอนวิชาพระพุทธศาสนา มีการส่งครูเข้าร่วมสัมมนา และรับการอบรมมีการเตรียมเอกสารประกอบการใช้หลักสูตร นักเรียนส่วนใหญ่ไม่กระตือรือร้นในการเรียน นักเรียนมีทักษะการคิดแก้ปัญหา และได้นำมาใช้ในการเรียนแต่ขาดการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นการพัฒนาเจตคติ และค่านิยมวิธีสอนส่วนใหญ่ที่ครูใช้ ได้แก่ การอธิบาย ครูเป็นผู้ผลิตสื่อการเรียนการสอนด้วยตนเอง และนำมาใช้ประมาณ 10-20 คาบต่อภาคการศึกษา มีการวัด และประเมินผลโดยเน้นจุดประสงค์การเรียนรู้ด้านความรู้ความเข้าใจวิธีการวัด และประเมินผลที่ครูส่วนใหญ่ใช้ คือการสอบ โดยใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งมีลักษณะเป็นทั้งข้อสอบปรนัย และอัตนัย 2) ปัญหาการเรียนการสอน พบว่า มีปัญหามากในด้านครูผู้สอน ด้านนักเรียน และด้านสื่อการเรียนการสอน ส่วนด้านการใช้หลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัด และประเมินผล เป็นปัญหาน้อย

สอดคล้องกับ สุพรต บุญอ่อน และธีรพันธ์เชิฐรัมย์ (2567) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าและแบบ Active Learning” พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า และวิธีการสอนแบบ Active Learning มี ลักษณะใกล้เคียงกัน คือเป็นการสอนเชิงรุก เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หวังผลลัพธ์การเรียนรู้ที่เกิดแก่ ผู้เรียน และให้ผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้รูปแบบที่ใช้สอนแตกต่างกัน Active Learning ใช้สอนรายบุคคลและกลุ่มที่มีขนาดกลาง แต่วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าสามารถ ใช้สอนเป็นรายบุคคล กลุ่มที่มีขนาดกลางและใหญ่ได้เป้าหมายปลายทาง Active Learning ต้องการ ให้ผู้เรียนมีความรู้มีทักษะ มีเจตคติและมีลักษณะนิสัยตามที่หลักสูตรกำหนดไว้แต่วิธีการสอนของ พระพุทธเจ้าไปไกลกว่านั้น คือต้องการให้ผู้เรียนพ้นจากทุกข์ Active Learning เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง จนเกิดเป็นองค์ความรู้นำไปใช้และสามารถนำไปขยายผล วิธีการสอนของ พระพุทธเจ้า เริ่มจากทุกข์หรือปัญหาของผู้เรียน นำไปสู่การค้นหาสาเหตุศึกษาแนวทางแก้ปัญหา แล้วลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง จนเกิดปัญญาารู้แจ้งเห็นจริงได้ด้วยตนเอง รู้ว่าอะไรผิด อะไรถูก อะไรควร อะไรไม่ควร อะไรเหมาะสม อะไรไม่

เหมาะสม ตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีไม่เบียดเบียนใคร ดำรงชีวิตอยู่ อย่างเป็นสุข สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข หรืออาจลึกซึ้งถึงขั้นเกิดดวงตาเห็นธรรม กลายเป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบันจนถึงพระอรหันต์ก็ได้ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนทั้งสองแบบ นั้น ท่านสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตามที่ต้องการ โดยพิจารณาถึงความต้องการของผู้เรียนและ เป้าหมายปลายทางเป็นหลักว่าจะเลือกนำแนวคิดแบบใดไปประยุกต์ใช้หรือสามารถนำไปผสมผสาน กันได้ตามความเหมาะสม เพื่อให้เกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยใช้ Active Learning เป็นฐาน ทำให้คณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีนโยบาย มีหลักการ มีเป้าหมายที่ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้วยการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ทำให้ในปัจจุบันมีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เข้าไปทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกในสถานศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศมากมายการศึกษาสงเคราะห์จึงนับเป็นรากฐานที่สำคัญของพระพุทธศาสนา โดยมีการวางแผนจัดการองค์กร บริหาร บุคคล อำนาจการ และกำกับดูแล ให้เกิดการปฏิบัติ คือการศึกษาพระพุทธศาสนา ให้เกิดการปฏิบัติ คือการทำกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา ในลักษณะที่ได้ประยุกต์เอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระพุทธเจ้าตลอดทั้งพระสาวกในสมัยพุทธกาล และสมัยปัจจุบันมาใช้กับกลุ่มเป้าหมายนอกจากนี้การประยุกต์วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจะพบว่ามี การนำสื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเรียนการสอน และ การทำกิจกรรมต่างๆทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เด็กนักเรียนมีความสนใจใฝ่เรียนรู้ ซึ่งสามารถสรุปประมวลออกมาในรูปแบบ ของ 5 ส. คือ 1) ให้เกิดความสนุก 2) สงบ 3) สาระ 4) สำนึก และ 5) สร้างสรรค์ ซึ่งผลสรุปก็คือสามารถทำให้กลุ่มเป้าหมายมีศีล สมาธิ และปัญญา ตามหลักไตรสิกขา หรือหลักการศึกษาศาของพระพุทธศาสนา

สรุป

พระสอนศีลธรรมได้สอนแบบบรรยายและยกตัวอย่างประกอบ เป็นรูปแบบการรวมชั้นเรียนทุกชั้นมาไว้ในชั่วโมงสุดท้ายของสัปดาห์ (Home Room) แล้วสอนแบบใช้กิจกรรมสวดมนต์นั่งสมาธิและบรรยายธรรม กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning คือกระบวนการที่เน้นผู้เรียนเป็นหลัก ไม่บังคับหรือยึดยึดความรู้ ไม่เน้นการบรรยาย แต่เน้นทำกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้ตระหนักรู้เหตุการณ์จริง รูปแบบการสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยใช้ Active Learning เป็นฐาน เป็นการสอนแบบบูรณาการไตรสิกขา คือออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ใช้ ศีล สมาธิ ปัญญา ในการเรียน จากการศึกษาวิจัยสรุปได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการเล่นหรือการทำกิจกรรม 2) ขั้นตอนการถอดบทเรียนและนำเสนอทั้งในกลุ่มย่อยและหน้าชั้น 3) ขั้นตอนของการสรุปเนื้อหาสาระข้อธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในแง่การนำไปใช้

1) ควรให้ความสำคัญในการนำรูปแบบการสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยใช้ Active Learning เป็นฐานมากขึ้น

2) ควรมีการประสานความร่วมมือกันระหว่างคณะสงฆ์ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ วัด บ้าน โรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกมากขึ้น

3) ควรมีการสร้างเสริม ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพื่อหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

- 1) ควรวิจัยเรื่อง การบริหารคณะสงฆ์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก
- 2) ควรวิจัยเรื่อง การประสานความร่วมมือกันระหว่างคณะสงฆ์ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ วัด บ้าน โรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก
- 3) ควรวิจัยเรื่อง การสร้างเสริม ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพื่อทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- พระมหาพิทักษ์ ลีนาลาด. (2548). วิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาพุทธศาสนศึกษา. คณะอักษรศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุพรด บุญอ่อน และธีรพันธ์เชื้อรัมย์. (2567). แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าและแบบ Active Learning. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์. 12(1), 73-86.
- อรรถพล อนันตวรสกุล. (2539). สภาพและปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาสภาพ และปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.